

Sygn. akt II UK 54/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 grudnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Piotr Prusinowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku W. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w W.

o ustalenie wysokości kapitału początkowego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 grudnia 2020 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 8 marca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w W. decyzją z dnia 14 października 2014 r., na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) – dalej jako ustawa emerytalna - ponownie ustalił kapitał początkowy W. S. na dzień 1 stycznia 1999 r., który wyniósł 64.723,12 zł. Do ustalenia wartości kapitału początkowego ZUS nie uwzględnił

okresu od 28 października 1980 r. do 31 stycznia 1981 r., gdyż nie przedłożono dokumentu potwierdzającego pracę w w/w okresie. Organ rentowy wskazał, że do ustalenia podstawy kapitału początkowego za okres składkowy od 14 grudnia 1981 r. do 9 lutego 1983 r. nie przyjęto minimalnego wynagrodzenia z uwagi na brak podstaw prawnych.

Odwołanie złożył ubezpieczony. Domagał się uznania, że pierwszy z wymienionych okresów ma status okresu składkowego, a otrzymywane wówczas zarobki były równe miesięcznym zarobkom, jakie otrzymywał w (...) WS[...] bezpośrednio przed oddelegowaniem do pracy w ZR [...] (...) NSZZ "S. ". Co do drugiego spornego okresu, skarżący uważał, że należy go uwzględnić przy założeniu, że w tym czasie otrzymywał przeciętne zarobki albo zarobki indeksowane jakie otrzymywał w WSI przed zwolnieniem z pracy w wyniku represji.

Sąd pierwszej instancji poczynił ustalenia faktyczne. Przyjął, że ubezpieczony w okresie od 1 kwietnia 1980 r. do 14 grudnia 1981 r. był zatrudniony na stanowisku specjalisty informatyka w Wyższej Szkole [...] w R. (w okresie od 28 października 1980 r. do 31 stycznia 1981 r. przebywał na urlopie bezpłatnym). W decyzji Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych z dnia 28 grudnia 2006 r. potwierdzono, że W.S., w okresie od 14 grudnia 1981 r. do 9 lutego 1983 r., pozostawał bez pracy na skutek represji politycznych; w okresie od 10 marca 1985 r. do 30 kwietnia 1988 r. świadczył pracę na rzecz organizacji politycznych i związków zawodowych, nielegalnych w rozumieniu przepisów obowiązujących do kwietnia 1989 r., odmówiono mu natomiast potwierdzenia faktu świadczenia pracy na rzecz organizacji politycznych i związków zawodowych, nielegalnych w rozumieniu przepisów obowiązujących do kwietnia 1989 r., w okresie od 28 października 1980 r. do 31 stycznia 1981 r. z uwagi na fakt, iż NSZZ "S." w tym okresie nie był związkiem działającym nielegalnie.

Decyzją z dnia 26 września 2008 r. ustalono odwołującemu się kapitał początkowy na dzień 1 stycznia 1999 r., przyjmując do obliczenia podstawy wymiaru kapitału początkowego oraz obliczenia wskaźnika wysokości podstawy, przeciętną podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z 10 kolejnych lat kalendarzowych, to jest od 1 stycznia 1980 r. do 31 grudnia 1989 r. Wskaźnik wysokości podstawy wymiaru kapitału początkowego wyniósł 13,90%. Do ustalenia

wartości kapitału początkowego Zakład przyjął okresy składkowe, łącznie 10 lat, 10 miesięcy i 13 dni, to jest 130 miesięcy oraz nieskładkowe 4 lata, 11 miesięcy i 9 dni, to jest 59 miesięcy. Wskazano, iż okresy nieskładkowe podlegają ograniczeniu do 1/3 uwzględnionych okresów składkowych i wynoszą 3 lata, 7 miesięcy i 15 dni, to jest 43 miesiące. Do ustalenia wartości kapitału początkowego Zakład nie uwzględnił okresu od 28 października 1980 r. do 31 stycznia 1981 r., ponieważ w tym okresie odwołujący się przebywał na urlopie bezpłatnym.

W dniu 19 września 2014 r. odwołujący się złożył w organie rentowym nowy wniosek o ustalenie kapitału początkowego, który będzie uwzględniał ustawowe zmiany, które weszły w życie po 2008 r., a w szczególności: potraktowanie okresów niepracowania z powodów represji politycznych, jako okresów składkowych, naliczenie składek i kapitału w taki sposób, aby zminimalizować tzw. „lata zerowe” oraz uwzględnienie w obliczeniach pięcioletniego zatrudnienia na stanowisku wicedyrektora w OBWE. Odwołujący się przedłożył ponadto zaświadczenie z 4 września 2014 r. potwierdzające zatrudnienie w Biurze Instytucji Demokratycznych i

Praw Człowieka OBWE, w okresie od 15 września 2003 r. do 14 września 2008 r. oraz zaświadczenie z 18 września 2014 r. potwierdzające przebywanie w okresie od 28 października 1980 r. do 31 stycznia 1981 r. na urlopie bezpłatnym, w czasie którego był zatrudniony na podstawie umowy o pracę w Zarządzie Regionu NSZZ "S." [...] (...). Powyższą informację oparto na oświadczeniu zainteresowanego.

Zaskarżoną decyzją z dnia 14 października 2014 r. organ rentowy ponownie ustalił kapitał początkowy W. S. na dzień 1 stycznia 1999 r., który wyniósł 64.723,12 zł. Tym razem do ustalenia wartości kapitału początkowego Zakład nie uwzględnił okresu od 28 października 1980 r. do 31 stycznia 1981 r., gdyż nie przedłożono dokumentu potwierdzającego pracę w w/w okresie. Zakład poinformował jednocześnie, że wskazane przez ubezpieczonego okresy przebyte po dniu 31 grudnia 1998 r. nie zostały uwzględnione, gdyż przy ustalaniu kapitału początkowego przyjmuje się okresy ubezpieczenia przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy, to jest przed 1 stycznia 1999 r. Wskazano ponadto, że do ustalenia podstawy kapitału początkowego, za okres składkowy od 14 grudnia 1981 r. do 9

lutego 1983 r. nie przyjęto minimalnego wynagrodzenia z uwagi na brak podstaw prawnych.

Po rozpoznaniu odwołania, Sąd Okręgowy, wyrokiem z dnia 29 października 2015 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że zobowiązał Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w W. do ponownego ustalenia wysokości kapitału początkowego W. S. z uwzględnieniem okresu od dnia 28 października 1980 r. do dnia 31 stycznia 1981 r, jako okresu składkowego i przyjęcie za ten okres wynagrodzenia minimalnego; oddalił odwołanie w pozostałym zakresie.

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z dnia 8 marca 2018 r. oddalił apelacje obu stron. Odnosząc się do apelacji ubezpieczonego, Sąd odwoławczy podkreślił, że prawidłowo Sąd Okręgowy przyjął, iż za okres zatrudnienia wnioskodawcy od dnia 28 października 1980 r. do dnia 31 stycznia 1981 r., w związku z brakiem dokumentacji płacowej, za podstawę wymiaru składek należy przyjąć kwotę obowiązującego w tym okresie minimalnego wynagrodzenia pracowników. Inne ustalenia w tym zakresie byłyby zupełnie dowolne i oparte na niepewnych, ogólnikowych przesłankach. Sąd Apelacyjny uzupełnił postępowanie dowodowe w sprawie i w postępowaniu drugoinstancyjnym zdołał jedynie uzyskać dokumenty źródłowe, które nie dowiodły jednak ponad wszelką wątpliwość, że we wskazanym wyżej okresie wnioskodawca uzyskiwał wynagrodzenie w wysokości odpowiadającej jego zarobkom w Wyższej Szkole [...] w R. , przed uzyskaniem w niej urlopu bezpłatnego, w czasie którego świadczył pracę w Zarządzie Regionu NSZZ "S." [...] (...) od dnia 28 października 1980 r. do dnia 31 stycznia 1981 r. Uchwała Prezydium Krajowej Komisji Porozumiewawczej NSZZ "S." w sprawie siatki płac dla pracowników KKP i Zarządów Regionalnych z dnia 26 sierpnia 1981 r. (k. 177 i 177 verte akt sądowych) ustalała wysokość wynagrodzenia pracowników związkowych na szczeblu Komisji Krajowej i Zarządów Regionalnych NSZZ "S.", ale regulacje w niej zawarte obowiązywały dopiero od 1 sierpnia 1981 r., a więc po upływie okresu objętego sporem. Podobnie Uchwała w sprawie działalności finansowej Związku podjęta na I Krajowym Zjeździe Delegatów w dniu 6 października 1981 r., regulowała kwestię wynagradzania działaczy Związku, ale dopiero od dnia 1 listopada 1981 r. Podobnie, „Projekt programu działania organizacji Międzyzakładowej Komisji Robotniczej NSZZ „S.” [...] (...) z sierpnia

1981 r., nie dotyczył okresu objętego sporem. Sąd odwoławczy zauważył również, że Krajowa Komisja Porozumiewawcza NSZZ „S.” dopiero Uchwałą z dnia 10 grudnia 1980 r. „proponowała”, by wysokość wynagrodzenia „działaczy pochodzących z wyboru MKZ i KKP” odnosić i ustalać wg równowartości poborów pobieranych w ostatnim miejscu pracy, „ale nie niżej niż średnia płaca działacza związkowego”. W tych okolicznościach, zdaniem Sądu Apelacyjnego, brak jest jednoznacznych dowodów wskazujących na sposób ustalenia wysokości wynagrodzenia postulowany przez odwołującego się. Stosownie do art. 15 ust. 2a ustawy emerytalnej, jeżeli nie można ustalić podstawy wymiaru składek w okresie pozostawania w stosunku pracy wskazanym do ustalenia podstawy wymiaru emerytury i renty, za podstawę wymiaru składek przyjmuje się kwotę obowiązującego w tym okresie minimalnego wynagrodzenia pracowników, proporcjonalnie do okresu podlegania ubezpieczeniu i wymiaru czasu pracy.

Sąd odwoławczy nie podzielił również stanowiska skarżącego co do okresu od dnia 14 grudnia 1981 r. do 9 lutego 1983 r., w którym pozostawał on bez pracy na skutek represji politycznych. Sąd Apelacyjny odwołał się do art. 6 ust. 2 pkt 6a i art. 15 ust. 2a ustawy emerytalnej. W kontekście tych norm, zwrócił uwagę, że okres niewykonywania pracy przed dniem 4 czerwca 1989 r. na skutek represji politycznych jest okresem składkowym, jednak nie jest możliwe przyjęcie za ten okres, stosownie do stanowiska odwołującego się, przeciętnych, czy też indeksowanych zarobków z poprzedniego zakładu pracy, a nawet kwoty minimalnego wynagrodzenia.

Skargę kasacyjną wywiódł ubezpieczony, wskazał, że doszło do naruszenia:

- art. 473 § 1 k.p.c., polegające na nieuwzględnieniu wiarygodnych i jednoznacznych zeznań świadka A. S. , który wyraźnie zeznał na rozprawie w dniu 22 października 2015 r., że „O ile zachowały się dowody potwierdzające wysokość zarobków pana S. na uczelni, to w związku na pewno zarabiał tyle, a nawet 2 -3 tys. zł więcej”, podczas gdy z zeznań świadka oraz Uchwały Krajowej Komisji Porozumiewawczej z dnia 10 grudnia 1980 r. dotyczącej zasad pobierania składek i dysponowania powstałym funduszem można z całkowitą pewnością wysnuć wniosek, że odwołujący się w związku zarabiał co najmniej tyle ile w ostatnim miejscu pracy, czyli w Wyższej Szkole [...] (WS[...]) w R.;

- prawa materialnego przez błędną jego wykładnię, to jest art. 6 ust. 2 pkt. 6a w zw. z art. 5 w zw. z art. 15 w zw. z art. 173 - 175 ustawy emerytalnej polegające na tym, że zdaniem Sądu drugiej instancji na podstawie wymienionych przepisów możliwe jest przyjęcie do obliczenia wskaźnika wysokości podstawy wymiaru kapitału początkowego dla osób niewykonujących pracy przed dniem 31 lipca 1990 r. na skutek represji politycznych - tylko składki zerowej, choć nie wynika to wprost z żadnej regulacji prawnej, a niemożliwe jest przyjęcie wynagrodzenia ostatnio otrzymywanego w miejscu pracy, w którym represjonowany pracował i z którego został zwolniony na skutek represji politycznych.

Kierując się zgłoszonymi zarzutami, skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie może zostać uwzględniona.

Po pierwsze, za pomocą art. 473 § 1 k.p.c. nie można wykazać wad wskazanych w zarzucie. Przepis ten stanowi bowiem, że w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nie stosuje się przepisów ograniczających dopuszczalność dowodu z zeznań świadków i przesłuchania stron. Oznacza to, że przepis ten nie wyznacza mocy dowodowej poszczególnych źródeł poznawczych. W rezultacie nie można go naruszyć przez nieuwzględnienie zeznań świadka A. S. , które nie nastąpiło na skutek ograniczeń, któremu przeciwdziała art. 473 § 1 k.p.c. W rzeczywistości, skarżący za pomocą tego zarzutu chce aby Sąd Najwyższy zweryfikował poprawność oceny materiału dowodowego. Nie jest to możliwe, co staje się zrozumiałe, jeśli weźmie się pod uwagę, że podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenie faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.), a Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Druga podstawa skargi kasacyjnej opiera się na problemie prawnym, który został już w orzecznictwie Sądu Najwyższego przesądzony (zob. wyrok z dnia 19 kwietnia 2018 r., II UK 75/17, LEX nr 2549213). Świadomy tego jest również skarżący, który we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej polemizuje ze

stanowiskiem zajęty w tym judykacie. Proponuje aby w spornym okresie, zamiast stawki „zerowej”, do podstawy wymiaru kapitału początkowego przyjąć wynagrodzenie ostatnio przez ubezpieczonego otrzymywane. Odnosząc się do tak określonego zarzutu, trzeba jednoznacznie stwierdzić, że koncept ten nie ma podstawy prawnej.

Rozważania należy rozpocząć od ogólnego spostrzeżenia. Ustawodawstwo Polski Niepodległej nie równoważy w odpowiedni sposób strat poniesionych przez Bohaterów walczących o Polskę i narażających swoje życie i zdrowie. Dysproporcja ta jest szczególnie widoczna w przypadku prawa emerytalnego. Ustawodawca wprowadził okres niewykonywania pracy przed dniem 31 lipca 1990 r. na skutek represji politycznych potraktował jako okres, który uważa się z okres składkowy, jednak nie przewidział mechanizmu umożliwiającego przyjęcie, że za ten czas możliwe jest uwzględnienie określonej kwoty celem jej wliczenia do podstawy wymiaru. Oznacza to, że wolą ustawodawcy było zaliczenie okresu z art. 6 ust. 2 pkt 6a ustawy emerytalnej do stażu warunkującego prawo do emerytury, wola ta nie objęła jednak aspektu dotyczącego obliczania wysokości emerytury (kapitału początkowego).

Nie można w tym miejscu pominąć, że okres z art. 6 ust. 2 pkt 6a ustawy emerytalnej dotyczy okresu „niewykonywania pracy”, a co za tym idzie okresu, w którym represjonowany nie pozostawał w stosunku pracy i nie otrzymywał wynagrodzenia. Konstatacja ta jest istotna w trakcie konfrontacji z art. 15 ust. 1, 2, 2a w związku z 173 i 174 ustawy emerytalnej. Okazuje się bowiem, że punktem odniesienia przy obliczaniu kapitału początkowego stanowi przeciętna podstawa wymiaru składki obliczana przy uwzględnieniu wysokości wynagrodzenia otrzymywanego przez pracownika w danym roku kalendarzowym. Skoro osoba wskazana w art. 6 ust. 2 pkt 6a ustawy emerytalnej nie wykonywała pracy, to tym samym nie otrzymywała wynagrodzenia, a zatem nie ma należności, które mogłyby zostać uwzględnione przy ustaleniu wysokości kapitału początkowego. Pomysł skarżącego, że należałoby w to miejsce zaliczyć „wynagrodzenie ostatnio otrzymywane w miejscu pracy, w którym represjonowany pracował i z którego został zwolniony na skutek represji politycznych”, nie tylko nie ma pokrycia w obowiązujących przepisach, ale przede wszystkim jest sprzeczny z jednoznaczną

wolą prawodawcy. Skoro wysokość kapitału początkowego warunkowana jest realnie pobranym wynagrodzeniem, to premiowanie przy tym obliczeniu okresów, w których nie dochodziło do wypłaty wynagrodzenia, musi być wyraźne i powinno wynikać z klarownej normy rangi ustawowej, nie można go bowiem domniemywać i wyprowadzać z racji funkcjonalnych, czy tym bardziej z argumentów życzeniowych. Brak takich przepisów oznacza, że prawodawca nie chciał, aby okres „niewykonywania pracy przed dniem 31 lipca 1990 r. na skutek represji politycznych” rzutował na wysokość kapitału początkowego. Wyjaśnia to, że materialna podstawa skargi kasacyjnej jest chybiona i nie doprowadzi do wzruszenia wyroku.

Dlatego na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.